

KARAS PO KARO

1944 - 1953

Ginkluotas antisovietinis pasipriešinimas Lietuvoje 1944-1953 m.

Dainavos apygardos partizanai.
Antras kairėje Lionginas Baliukevičius-Dzūkas,
ketvirtas Vaclovas Voveris-Žaibas

„[...] nes okupantai nė vieno iš mūsų nepasigailėjo. Ir negailės, ir plėš, ir alins mūsų tautą tol, kol ji neišmoks gintis taip, kaip bitės gina savo avilį, kol visi kaip vienas nepasitiks prieš su ginklu rankoje” – tardamas paskutinį žodį sakė partizanas Juozas Streikus.

Partizaninis karas Lietuvoje, išiplieskęs tuomet kai didesnėje Europos dalyje Antrojo pasaulinio karo sukeltos kančios jauėjo į pabaigą, pademonstravo Lietuvos žmonių ryžtą kautis už savo valstybės atkūrimą. Paprasti prarastos Lietuvos valstybės piliečiai nesusitaikė su totaline okupacija ir paaukojo save ginkluotoje kovoje, vardan laisvės kuri galiausiai buvo iškovota jau po daugelio iš jų žūties. Jų tikėjimas ir auka pademonstravo, kad Lietuvos laisvės idėjos nepajėgi sunaikinti net pati galingiausia totalitarinė sistema.

LIETUVOS PARTIZANŲ APYGARDŲ ŽEMĖLAPIS

1.

2.

1. Jonas Žemaitis-Vytautas (1909–1954 m.) – Lietuvos kariuomenės kapitonas, partizanai nuo 1945 m., Kęstučio apygardos vadas (1947–1948 m.), pirmasis Vakarų Lietuvos srities partizanų vadas (1948 m.) 1949 m. vasarį visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime išrinktas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio (LLKS) Tarybos prezidento pirmininku, jam suteiktas partizanų generolo laipsnis. LLKS Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos signataras. Suimtas 1953 m. gegužės 30 d. Sovietų nuteistas ir sušaudytas 1954 m. lapkričio 26 d. Maskvos Butyrkų kalėjime
2. J. Žemaitis sėdi trečias iš dešinės. Fotografuota 1947 m.

VALSTYBINGUMO PRARADIMAS

XX a. 4 deš. pabaigoje Europą šūripino Vokietijos ir Sovietų Sąjungos totalitariniai režimai, ketinantys plėsti savo imperijas. 1939 m. Stalinas ir Hitleris susitarė pasidalinti Vidurio Europą (Ribentropo-Molotovo paktas). Šiuo susitarimu Lietuva ir kitos Baltijos šalys pateko į sovietų įtakos zoną. Realizuodama susitarimą su Vokietija, SSRS Lietuvos Vyriausybei primetė savitarpio pagalbos sutartį. 1940 m. Lietuvai buvo įteiktas ultimatumas, kuriuo pareikalauta įsileisti neribotą sovietinės kariuomenės kontingentą ir pakeisti šalies Vyriausybę. Lietuva turėjo gerai paruoštą kariuomenę, kuri galėjo sėkmingai priešintis sovietams, tačiau Lietuvos politinė vadovybė nusprendė priimti ultimatumą ir įsakė Lietuvos kariuomenei nesi-
priešinti.
Toku būdu Lietuva antrą kartą savo istorijoje prarado valstybingumą. Sprendimas nesi-
priešinti buvo pražūtingas. Šalis patyrė didžiulių nuostolių, žiauri sovietų represinė sistema ma-
siškai naikino šalies gyventojus.

PASIPRIEŠINIMO KOVA

1944 m. vasarą reokupavusi Lietuvą SSRS susidūrė su stipriu gyventojų pasipriešinimu. Pasirinkę ginkluotą kovą su okupantais, visose šalies vietovėse lietuvių laisvės kovotojai pradėjo burti partizanų dalinius. Juos sudarė buvę Lietuvos kariuomenės kariai, antinacinių rezisten-
cinių organizacijų nariai bei patriotiškai nusiteikę žmonės. Jau 1945 m. Lietuvos miškuose buvo apie 300 000 partizanų, formavosi dideli (net iki 200 vyrų) būriai, mūšiai su okupacine kariuomene vyko kaip reguliariųjų kariuomenių susirėmimai. Save partizanai suvokė kaip Lietuvos valstybės suvereniteto saugotojus prieš okupuotoje Tėvynėje. Siekdami apsaugoti Lietuvos žmones nuo okupantų teroro ir kovodami prieš sovietizacijos procesus partizanai kėlė daug tikslų, tačiau pagrindinis strateginis jų tikslas, išlikęs per visą pasipriešinimo laikotarpį, buvo Lietuvos nepriklausomybė.
Lietuvos laisvės kovų lyderis brg. gen. Jonas Žemaitis-Vytautas Seimo nutarimu 2009 m. kovo 11 d. buvo pripažintas ketvirtuoju Lietuvos Prezidentu.

Pusantrų metų Jonas Žemaitis-Vytautas buvo kalintas Vilniaus KGB vidaus kalėjime, tardytas Vilniuje ir Maskvoje, tačiau liko ištikimas Lietuvos karininko ir partizanų vado priesaikai. Remiantis jo parodymais, nė vienas žmogus nebuvo nei suimtas, nei pražudytas. Per teismą, tardamas paskutinį žodį, Jonas Žemaitis kalbėjo: „SSRS piliečiu aš savęs nelaikau. <...> Laikau, kad dabar Lietuva yra okupuota Sovietų Sąjungos. <...> Kuo nors nusikaltusiu nepripažįstu. <...> Aš atsisakau ką nors kalbėti apie bylą. Aš nenoriu būti naudingas sovietinės valdžios organams. Sovietinė valdžia – mano šalies priešas ir mano asmeninis priešas. <...> Visus pogrindžio, kurio dalyviu aš buvau, veiksmus, nukreiptus prieš sovietinę valdžią, aš laikau teisingais ir nelaikau nusikaltimais. Tik noriu pabrėžti, kad kiek man teko vadovauti Lietuvos kovotojų už laisvę kovai, aš stengiausi, kad ši kova laikytųsi humanizmo principų. Koks bus teismo sprendimas – man žinoma. Aš vis tiek laikau, kad kova, kurią aš vedžiau devynerius metus, turės savo rezultatus.“

PRIESAIKA

Aš prierašiu Viešajam Dievo aktyvėdėje, kad ištisimai ir sąžiningai vygdysiu Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio nario pareigas, kovosiu dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės atstatymo, rengdamasis nei savo turto, nei sveikatos, nei savo gyvybės, tiksliai vygdysiu Sąjūdžio įstatus, statutus ir savo viršūninių įsakymus, šventai laikysiu visus man patiktus įsakymus, niekada su Lietuvos priešais nesusidėsiu, jokia žinia lietuviams nesidėsiu ir visą, ką tik apie juos sužinočiau, sušaukiu. Šis įsakymas yra man...

Vytauto apygardos partizanai

KOVŲ ETAPAI

Per pirmąjį etapą (1944 m. vasara – 1946 m. vidurys) vyko intensyviausias kautynės su okupacine kariuomene.

Laukdami Vakarų pasaulio pagalbos partizanai nevenė stoti į atvirą kovą su okupantais, puldinėdavo okupacinės valdžios įstaigas, išlaisvindavo suimtuosius, naikindavo mobilizacinius dokumentus, prievolių žiniaraščius. Šiuo partizaninės kovos laikotarpiu įvyko didžiausi mūšiai tarp laisvės kovotojų ir okupacinės kariuomenės: Kalniškės, Palių, Virtukų, Kiauneliškių mūšiai.

Per antrąjį laikotarpį (1946 m. vidurys – 1948 m. rudenį) lietuvių kovotojai perėjo prie tikro partizaninio karo taktikos, ėmė vengti atvirų kautynių, pradėjo veikti mažomis grupėmis, slapstėsi miškuose ar gyventojų sodybose įsirengę bunkerius. Pagrindine kovos priemone tapo pasalos, suaktyvėjo kova prieš kolaborantus, inicijuojamos politinės akcijos (rinkimų boikotas). Per šį etapą aktyviai kuriama ne tik partizanų organizacinė struktūra, bet ir bendra pasipriešinimo vadovybė, imta ieškoti ryšių su Vakarais.

Paskutinis (1948 m. rudenį – 1953 m. gegužė) ginkluoto pasipriešinimo etapas buvo pats sudėtingiausias. Nors pasipriešinimas jau silpo, partizanai tęsė kovą, buvo sukurta visus Lietuvos partizanus vienijanti organizacija ir išrinkta jos vadovybė. Tačiau pasitelkę kariuomenę ir plėdami agentūrinį tinklą sovietai ilgainiui sunaikino visus partizanų struktūrų štabus ir būrius. Organizuoto karinio pasipriešinimo sovietams pabaiga siejama su J. Žemaičio suėmimu 1953 m., tačiau tik 1969 m. žuvo paskutinis Lietuvos partizanas.

Pagrindiniai pokario rezistencijos kovos tikslai: išsaugoti Lietuvos nepriklausomybę, kovoti prieš kolektyvizavimą, neteisėtus sovietinius rinkimus.

DIDŽIAUSI MŪŠIAI

KIAUNELIŠKIO KAUTYNĖS

1945 m. kovo 11 d. Labanoro girioje prasidėjo didelis mūšis ir tęsėsi beveik tris paras. „Kauno“ ir „Margio“ bunkeriuose įsikūrę LLA Tigro rinktinės partizanai drąsiai kovojo prieš 2 000 juos apsupusių okupantų. „Kauno“ bunkeryje esantys partizanai pritrūko šovinių ir pasitarę nusprendė geriau susisprogdinti paskutinėmis granatomis nei pasiduoti priešui – susėdo glaudžiu ratu, sukalbėjo maldą ir susprogdino rato viduryje granatą. Per šias kautynes žuvo apie 80 partizanų ir, pasak liudininkų, nemažai rusų kareivių.

KALNIŠKĖS MŪŠIS

1945 m. gegužės 16–17 d. Kalniškės miške vyko vienas didžiausių lietuvių rezistencijos istorijoje mūšių. Apie 100–120 partizanų kovėsi apsupti kelis kartus gausesnių NKVD kariuomenės pajėgų. Lietuvių gynyba buvo arši, pavyko prasiveržti pro daugelį NKVD užtvartų. NKVD patyrė didelių nuostolių – keli šimtai nukautųjų ir sužeistųjų. Žuvo daugiau kaip 40 partizanų.

ŽUVINTO-PALIŲ KAUTYNĖS

1945 m. rugpjūčio 6–12 d. stambios sovietų pajėgos, panaudodamos šarvuotąją techniką ir aviaciją, apsupo partizanus Žuvinto-Palių apylinkėse. Partizanai įsitvirtino pelkėtose ežerų salose ir atrėmė visus savaitę trukusius rusų mėginimus juos šturmuoti valtimis. Vienas būrys užsimaskavo Žuvinto ežero saloje ir tyliai laukė, kol NKVD kareiviai atplauks. Būrio vado suklaidinti, naktį priešai priartėjo prie partizanų iki 30–40 metrų, tada lietuviai atidengė ugnį. Priešo pusėje kilo panika – valtyš grimzdo dugnan. Tai buvo partizanų pergalė. Galiausiai naktį partizanai išsiskirstė mažomis grupelėmis ir iš apsupties pasitraukė.

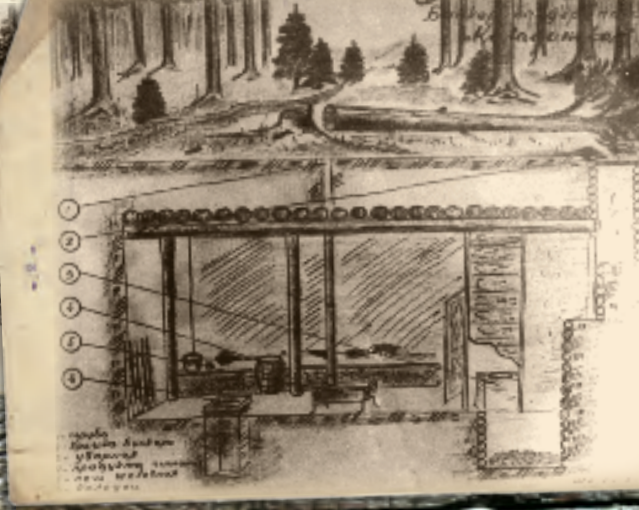

MERKINĖS PUOLIMAS

1945 m. gruodžio 15 d. Merkinės mūšis – viena didžiausių partizaninio karo puolamųjų operacijų Lietuvoje. Adolfas Ramanauskas-Vanagas paskelbė atakos pradžią. Smarkiai snigant puolantieji judėjo dviem kryptimis – nuo miestelio kapinių ir nuo Vilniaus gatvės. Iki pat miestelio centro nebuvo sutikta rimtesnio pasipriešinimo. Partizanai užėmė NKVD būstinę, paštą, valsčiaus ir milicijos įstaigas. **Ši partizanų operacija turėjo didelę moralinę reikšmę – kalbos apie kautynes, kad laisvės kovotojai iš gynybos pereina į ryžtingą puolimą, žaibo greitumu pasiklido po visą Lietuvą. Žinios apie Dzukijos partizanų sėkmę paskatino ir Lietuvoje veikiančius laisvės kovotojus imtis aktyvesnių veiksmų.**

Algimanto apygardos partizanai

Vyčio apygardos partizanai. Pirmas dešinėje sėdintis Krikštaponio rinktinės vadas Jonas Baltušnikas-Vienuoelis dėvi švarką su Vyčio apygardos partizanų rankovės antsiuvu. Pirmas kairėje sėdi apygardos vadas Alfonsas Smetona-Zygaudas. Fotografuota 1949 m. pavasarį

Partizanų bunkerių piešiniai iš KGB sudaryto albumo

ATRIBUTIKA

Lietuvos laisvės kovotojai buvo Lietuvos kariuomenės tradicijų tęsėjai, jie dėvėjo karišką uniformą su skiriamaisiais ženklais, turėjo karinius laipsnius ir laikėsi karinės drausmės. Pokario rezistencijos kovotojų simbolikoje vyravo nepriklausomos Lietuvos valstybės ir kariuomenės simboliai: Vytis, Gediminaičių stulpai, Vyčio kryžius, Trispalvė. Ši simbolika ir buvo vaizduojama partizanų antsiuvuose, siuvamuose ant karinės uniformos ar civilių drabužių kairiosios rankovės.

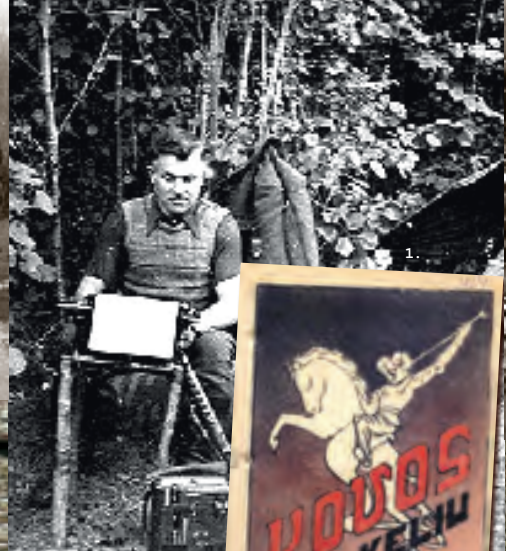
PARTIZANŲ BUNKERIAI

Okupacinėms pajėgoms pradėjus dominuoti vietovėje, pokario kovotojams teko įsirengti gerai užmaskuotas slėptuves. Jas patogiausia būdavo įsirengti žmonių sodyboje, kadangi šeiminiškai aprūpindavo partizanų maistu ir kitomis būtinomis priemonėmis, stebėdavo aplinką ir pranešdavo apie pavojų, tačiau slėptuvę demaskavus nukentėdavo ne tik partizanai, bet ir šeiminiškai, sodyba šturmo metu ar po jo dažnai būdavo sudeginama, savininkai, jei likdavo gyvi, išstremiami. Todėl partizanai dažniausiai bunkerius įsirengdavo miške. Slėptuvės, skirtos ilgalaikiam slapstymuisi ir žiemojimui, būdavo erdvesnės: su gultais, ventiliacijos angomis, kai kuriose buvo net krosnelė, šulinys. Tačiau gyvenimas buvo sunkus – pro lubas sunkdavosi vanduo, buvo drėgna, šalta, trūkdavo oro. Ugnies kūrenimas, pėdsakai, net per

paslėptą ventiliacijos angą einantys garai ar virš bunkerio aptirpęs sniegas galėjo partizanus išduoti, įėjimą reikėdavo kruopščiai užmaskuoti ir kuo rečiau juo naudotis, jį atidarydavo tik naktį. Žieminius bunkerius partizanai stengdavosi įsirengti arčiau sodybų, o vasarinius – miškuose.

Lietuvos partizanų rankovių antsiuvai. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vadas Jonas Siugzdinis-Anupras dėvi Lietuvos kariuomenės uniformą. Ant kairiosios rankovės – Geležinio Vilko rinktinės antsiuvas.

1. Pietų Lietuvos partizanų srities atstovai Aleksandras Grybinas-Faustas (antras kairėje) ir Adolfas Ramanauskas-Vanagas (trečias kairėje) pakeliui į visas Lietuvos partizanų vadų suvažiavimą
 2. Pietų ir Vakarų Lietuvos partizanų susitikimas prieš suvažiavimą, 1949 m.

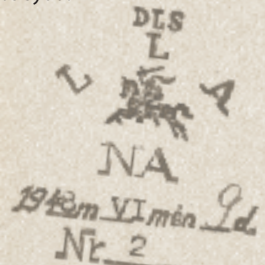
LIETUVOS REZISTENCINIO JUDĖJIMO CENTRALIZACIJA

1949 m. vasarį įvyko partizanų apygardų atstovų suvažiavimas. Jis suvienijo antisovietinio pasipriešinimo kovotojus į bendrą organizaciją – Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdį (LLKS). Suvažiavimas patvirtino dokumentus, įteisinusius LLKS vadovavimą politinei ir karinei tautos išlaisvinimo kovai. 1949 m. vasario 16 d. LLKS Tarybos patvirtinta deklaracija aukščiausia teisėta valdžia Lietuvoje paskelbė partizanų vadovybę, pagrindiniu kovos tikslu nurodytas siekis atkurti nepriklausomą demokratinę Lietuvos Respubliką, nustatytos jos ateities raidos gairės. Taip pat buvo įtvirtinta karinė teritorinė pasipriešinimo judėjimo struktūra. Smulkiusias partizanų vienetas buvo skyrius, skyriai telkėsi į būrius, būriai – į rinktines, o šios – į apygardas, kelios apygardos sudarė sritį. Devynios partizanų apygardos sudarė tris sritis.

KOVA DĖL PROTŲ IR ŠIRDŽIŲ

Okupacinė valdžia griebėsi ir informacinio poveikio priemonių, kurių svarbiausia buvo partizanų šmeižimas, kriminalinių nusikaltėlių, „banditų“ įvaizdžio formavimas. Partizanai gerai suprato propagandinio darbo svarbą, todėl nuo pat ginkluoto pasipriešinimo pradžios buvo leidžiama **pogrindinė spauda**. Per šį laikotarpį buvo išleista ne mažiau kaip 54 pavadinimų periodiniai leidiniai ir 18 neperiodinių spaudos leidinių. Buvo leidžiami ir atsišaukimai, poezijos ar dainų rinkiniai. Prieš brutalių okupantų terorą buvo kovojama humoru – piešiant ir platinant karikatūras, atskleidžiančias tų dienų realijas, paslėptas po sovietinės propagandos šydu.

2.

1. Žemaičių apygardos vadas Vladas Montvydas-Zemaitis.
2. Viena iš Adolfo Ramanausko-Vanago bunkerių MGB aptikta partizanų spauda, spausdinimo priemonės, ginklai.

1.

2.

Группа агентов, экипированная в форму националистов

1. Užrašas rusų kalba: „Agentų-smogikų grupė persirengusi Lietuvos partizanų uniformomis.“ Nuotrauka iš KGB sudaryto albumo
2. Tauro apygardos partizanai prie žuvusių bendražygių kapo
3. Biržų girios partizanai laidoja žuvusį kovos draugą

Partizanų spaudos pavyzdžiai

NELYGI KOVA

Kovai su antisovietiniu pasipriešinimu Lietuvoje vadovavo LSSR vidaus reikalų (NKVD) ir Valstybės saugumo liaudies komisariatai (NKGB), 1946 m. pervadinti ministerijomis (MVD ir MGB). Vienas svarbiausių abiejų žinybų veiklos darbų iki pat 1953 m. buvo ginkluotosios rezistencijos slopinimas. Tiesiogiai šiai kovai vadovavo LSSR NKVD priklausęs vadinamasis Kovos su banditizmu skyrius (OBB), 1946 m. reorganizuotas į Kovos su banditizmu valdybą (UBB). 1947 m. pastaroji perduota LSSR MGB, vietoje jos sudaryta LSSR MGB 2N valdyba. Nuo tada ji tapo kovos su partizaniniu sąjūdžiu organizatore. Represinės institucijos savo veiksmus derino su Maskva, o Lietuvoje – su Lietuvos komunistų partijos Centro komitetu (LKP CK).

Pagrindinė jėga, palaužusi ginkluotąjį pasipriešinimą, buvo SSRS NKVD-MVD-MGB vidaus kariuomenė. 1945 m. antrąjį pusmetį galėjo veikti apie 60-70 tūkst. įvairaus pavaldumo karių ir ginkluotų žmonių, kariavusių su partizanais. Pirmaisiais pokario metais kariniai veiksmai prieš partizanus buvo planuojami kaip didelės karinės operacijos, kuriose dalyvaudavo per 20 000 rusų karių, žvalgybai naudojama aviacija. Vėliau okupantai keitė ir tobulino savo veiklos metodus: dažniau būdavo rengiamos pasalos, partizanų būriams persekioti sudaromos čekistų karinės grupės.

Kovodamos su partizaniniu sąjūdžiu represinės institucijos plačiai naudojo agentus, informatorius, specialias provokatorius, apsimitusius partizanais, grupes.

Žuvusius per susirėmimus arba nužudytus po tardymo pokario rezistentus MGB kariai atveždavo į miestelio aikštę ir taip kelias dienas laikydavo. Ši akcija oficialiai vadinta „atpažinimu“. Lavonus guldydavo turgaus aikštėse, prie stribynų, šventorių, mokyklų. Tokios psichologės operacijos būdu MGB baugino gyventojus, iš artimiausios būstinės stribai sekdamo kiekvieną praeinantį pro nužudytuosius, o pastebėję rodančius užuojautą, pradėdavo tardyti, bandydavo išgauti informacijos apie žuvusių partizanų šeimos narius, gimines ir kitus žmones, kurie palaikė partizanus.

3.

1.

2.

3.

PER GELEŽINĘ UŽDANGĄ

Lietuvos teritorijoje vienių vieniems kovojantiems partizanams buvo labai svarbu užmegzti ryšius su Vakarų valstybėmis, lietuvių organizacijomis užsienyje. Iš jų tikėtasi gauti ginklų, šaudmenų, vaistų, ryšio priemonių, reikėjo ir jų politinės paramos. Partizanai siekė, kad pasaulis žinotų apie partizaninį karą dėl Lietuvos valstybės atkūrimo. Buvo tikimasi paskatinti Vakarų valstybes įsikišti ir padėti Lietuvai, kitiems SSRS okupuotiems kraštams atgauti nepriklausomybę.

Dauguma partizanų besąlygiškai tikėjo Vinstono Čerčilio ir Franklino D. Ruzvelto 1941 m. rugpjūčio 14 d. paskelbta Atlanto chartija, kurioje buvo pabrėžta kiekvienos tautos teisė atkurti per karą agresorių atimtą nepriklausomybę. Jie nežinojo apie Jaltos konferencijoje sudarytus sąjungininkų susitarimus, suteikusius SSRS teisę tvarkytis okupuotose teritorijose.

Pirmieji partizanų įgaliotiniai Jurgis Krikščiūnas ir Juozas Lukša į Vakarus prasiveržė 1947 m. pavasarį. Lenkijoje susitikę su krašto rezistencijos atstovu užsienyje Jonu Deksniu ir perdavę kreipimąsi į užsienyje veikiančias organizacijas dėl paramos kovojančiam kraštui, jie sėkmingai grįžo atgal.

1947 m. gruodį geležinę uždangą įveikė Kazimieras Pyplys ir Juozas Lukša. Jie nuvežė daug dokumentinės medžiagos apie Lietuvoje sovietų valdžios vykdomas represijas, laisvės kovas, taip pat Lietuvos katalikų laišką Šventajam Tėvui. 1949 m. pavasarį pranešti apie naujos orga-

nizacijos – LLKS – įkūrimą į Vakarus išvyko Jurgis Krikščiūnas, tačiau jis Lenkijoje žuvo. Vakarus sėkmingai pasiekė K. Pyplys ir J. Lukša tuojau ėmė rūpintis grįžimu į Lietuvą, tačiau tai padaryti pasirodė sunkiau, nei jie manė. Tik po pusantrų metų K. Pyplys, o daugiau nei po dviejų su puse – J. Lukša, desantu grįžo į Lietuvą. Čia juos pasitiko smarkiai išretėjusios, vis dar ryžto neprarusios bendražygių gretos, laukiančios viltingų žinių iš Vakarų...

1. Užrašas kitoje fotografijos pusėje: „Žygio per geležinę uždangą metu. 1947 m. gruodžio 21 d.“
2. Kazimieras Pyplys-Mazytis ir Jonas Deksnys
3. Į sovietų saugumiečių rankas patekę desantininkų Jono Kukausko ir Julijono Būteno ginklai ir ekipuotė
4. Juozas Lukša (dešinėje) ir Petras Vilutis Paryžiuje. 1949 m. J. Lukšos ranka darytas užrašas kitoje fotografijos pusėje: „Su piršliu ant „Place de Rennes“. 1949 m. II“

4.

Dainavos apygardos, Kazimieraičio rinktinės partizanų apdovanojimas. Įsakymą skaito Lionginas Baliukevičius-Džukas, Sofijai Budėnaitėi-Ramunei apdovanojimą sega apygardos vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas

KOVŲ REIKŠMĖ

Dešimt metų trukęs organizuotas ginkluotas pasipriešinimas parodė didesnę lietuvių tautos dalies pasiryžimą kovoti dėl savo valstybės ir savo laisvės pačiomis ekstremaliausiomis sąlygomis, nesant jokios išorės paramos, kai patekimas į nelaisvę reišė kankinimus ir mirtį.

Iš viso per ginkluoto pasipriešinimo laikotarpį (1944–1953 m.) žuvo daugiau kaip 20 000 kovotojų. Šiame kare dalyvavo daugiau nei 50 000 žmonių, o visame pasipriešinimo judėjime kaip pagrindžio organizacijų nariai, rėmėjai dalyvavo apie 100 tūkst. Lietuvos gyventojų. Aktyvi partizaninė kova neleido sovietams laisvai kolonizuoti Lietuvos teritorijos, ji išsaugojo Lietuvos valstybės idėją ateinančioms kartoms.

Pokario rezistentų krauju aplaistytas laisvės siekis buvo realizuotas 1990 m., kai Lietuvai dar kartą pavyko ištrūkti iš „tautų kalėjimo“.

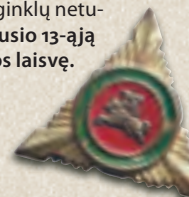

ATKOVOTA LAISVĖ

Ginkluotam pasipriešinimui silpstant, lietuvių rezistencija sovietų režimui įgavo naujas formas. Nors po Stalino mirties 1953 m. sovietinės represijos kiek susilpnėjo, Lietuvos visuomenės normalų gyvenimą sunaikinusi sovietinė spauda iš esmės išliko.

Vedamas normalios visuomenės raidos neatitinkančių principų, korumpuotas, įklimpęs stagnacijoje sovietinę imperiją valdantis režimas, bankrutuodamas tiek moraliai, tiek ir ekonomiškai, ėmė griūti iš vidaus. Ilgai savyje slėpta tiesa išjudino imperijos pagrindus ir privertė visų jos tautų žmones suabejoti šios imperijos egzistavimu. 1988 m. veiklą pradėjo Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis.

Prasidėjo „dainuojanti revoliucija“, daugiafunkstiniuose mitinguose padrąsinta ir išgryninta visiškos Lietuvos nepriklausomybės idėja tapo kūnu 1990 m. kovo 11 d., kai pirmuose nuo Lietuvos sovietinės okupacijos demokratinuose rinkimuose išrinkti Aukščiausiosios Tarybos deputatai beveik vieningai paskelbė aktą „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“, kuriuo buvo atkurtas neteisėtai sovietų agresijos panaikintas Lietuvos valstybės suverenumas. Lietuvos valstybingumas turėjo būti apgintas dar kartą. Šį kartą Lietuvai neturėjo savo kariuomenės ir ginti laisvę nuo vienos iš galingiausių pasaulio kariuomenių teko mišioms beginklių žmonių ir beveik ginklų neturėjusiems savanoriams. 1991 m. Sausio 13-ąją įvyko dar vienas mūsų už Lietuvos laisvę. Ir jis buvo laimėtas.

1.

1. Didžiosios Kovos apygardos „B“ (Plieno) rinktinės partizanai retą poilsio akimirką, prie nulipdyto sniego senio, labai panašaus į SSRS diktatorių Staliną.
2. Lietuvos kariuomenės Specialiųjų operacijų pajėgų kariai Afganistane
3. Specialiųjų operacijų pajėgų ženklas
4. Specialiųjų operacijų pajėgų vėliava

2.

POKARIO REZISTENCIJOS TĘSĖJAI

1995 metais, kai prie Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos (SKAT) pradėjo formuotis Lietuvos kariuomenės Ypatingosios paskirties tarnyba, „žaliuko“ vardas kariams pasirinktas neatsitiktinai. Jau tuomet atsigręžta į Lietuvos istoriją ir rastos sąsajos su pokario rezistencijos kovotojais.

Ypatingosios paskirties tarnybos kariams vadinti apie 1997 metus pradėtas vartoti žodis „žaliukas“ ne tik atidavė duoklę daugiau nei dešimtį metų trukusiam ginkluotam pasipriešinimui. Jis nusakė savanoriškumą, ryžtą ir būsimų specialiųjų pajėgų statusą. Atkaklaus darbo dėka ir susiklosčius palankioms aplinkybėms šiandien žaliukai jau išėję iš pogrindžio. Stebint dvidešimties metų įvykių vartinę, matyti dinamiškas Specialiųjų operacijų pajėgų vystymosi procesas – virsmas į ketvirtą su-siformavusią Lietuvos kariuomenės pajėgų rūšį.

Pokario pasipriešinimo kovos turėjo tiesioginę įtaką Specialiųjų operacijų pajėgų vystymuisi.

Lietuvos partizanai plačiai naudojo kovos rikiuotes, be kurių neįsivaizduojamas šiuolaikinis patruliavimas. Dar įdomesnė kai kur minima smulkmena – naktinio žygio sąlygomis rikiuotėje partizanai pritvirtindavo prie savo aprangos jonvabalius, kad būtų lengviau sekti savo porininką. Ar tai nėra dabartinių atšvaitų pirmavaizdis?

Pokario kovotojai buvo puikiai įvaldę žvalgybą. Gerai atlikus žvalgybą, vyksta puolimas. Partizanų pasalų sėkmė priklausydavo nuo netikėtumo priešui ir

gebėjimo greitai pasitraukti. Todėl ypač dažni buvo vadinamieji „skrajojantys“ partizanų būriai. Jie greitai atsi-rasdavo numatytoje vietoje ir, atlikę užduotį, be pėdsako išnykdavo. Panašiu principu veikia ir šiuolaikinis kovinės intervencijos būrys, pasitelkdamas į pagalbą specialiąją sraigtasparnių grandį.

Šiandienos žaliukai išsaugojo pokario žaliukų atminimą ne tik vadindamiesi jų vardu. Pokario rezistencijos kovotojų organizuotumas, drausmė, ryžtas ir pasiaukojimas buvo ir bus puikus pavyzdys ir motyvacijos šaltinis šiuolaikiniams žaliukams, siekiantiems tęsti garbingas jų tradicijas.

3.

4.

„...Šita kuopa ir vadina paslaptinę kuopa. Ją taktika tikrai partizaniška – padaro kokių nors ofensyvų ir dings-ta. Veltui ieško rusai – jie ding-gio, tarsi žemė prarijo. Rusai žino, kad partizanų čia yra, bet jokiū būdu negali jų suras-ti ar susekti. Šita jų taktika yra pati geriausia: viena – sukelia baimės rusams, šnipams, an-tra – patys neturi aukų, išsau-goja ryšius.“ *Justinas Lelešius-Grafas, Tauro apygarda*

ŽALIUKAI

„Žaliukas“ – Lietuvos specialiųjų operacijų pajėgų karių kvalifikacinis antsiuvas. Žaliukas – tai kovingos tautos dalies būseną pavojuje. Jis nepakantus jokiai okupacijai. Krištinui momentu, kai nebelieka oficialios valdžios, žaliukai natūraliai buriasi ginti savo šalį. Jie veikia organizuotai, tik jų struktūros formuojamos ne nurodymu iš aukščiau, bet iniciatyva iš apačios. Žaliukų pasipriešinimas tautos priešpauzdai glūdi pačios tautos gelmėse.

Žaliuko vardo prasmė nebuvo užmiršta iki šių dienų, ji įprasminama konkrečiais darbais. Simbolinės akcijos metu 2005 m. buvo iškilmingai atidengtas paminklas žuvusiems pokario žaliukams. Trijų su puse metro aukščio ir beveik dviejų metrų pločio ažuolinis kryžius buvo pašventintas, pokario žaliukų atminimas pagerbtas trimis simbolinėmis salvėmis: „Už Dievą!“, „Už Tėvynę!“, „Už Žaliukus!“. Šalia kryžiaus pastatytas akmuo, kuriame iškaltas posmas iš lietuvių liaudies dainos apie Kalniškės mūšį, vykusį 1945 m., kurio metu partizanai nugalėjo enkavedistus: „Sese, pink vainiką žalia,/ Atnešk paslapčia./ Broli, juoda medžio kryžių,/ Pastatyk nakčia“ ir užrašas: „Žuvusiems žaliukams 1944–1956“.

1. Šiuolaikiniai žaliukai. Partizanų tradicijų perėmėjai – Lietuvos kariuomenės Specialiųjų operacijų pajėgų Ypatingosios paskirties tarnybos kariai – kryžiaus žuvusiems Lietuvos partizanams atminti atidengimo ceremonijoje 2005 m.
2. Džukų grupės vado Juozo Vitkaus-Kazimieračio 1945 m. gegužės 7 d. įsakymas Nr. 1 „Dėl partizanų mobilizacijos organizavimo“, kuriame pirmą kartą oficialiai paminimas „žaliuko“ vardas.

2.

Vadams Dz. miškai, 1945. 5. 7.
Vykdyti ir žinoti tik žaliukų
dalinii vadams

L. P. Grupių
Isak. Nr. I
I org.

1. Patogesniai partizaninių pajėgų mobilizavimui, sutelkimui ir vadovavimui Dzūkų partizanų veikimo plotas suskirstomas apytikriai į atitinkamus valsčių partizanų batalionus.

2. Dabar veikiančieji atskiri žaliukų daliniai vadinasi atitinkama jų vadų slapyvardžio būriais, pav., Perkūno būrys, Šarūno būrys ir pan. [...]

II mob.

6. Mobilizacija vykdoma tik grupės štabui isakius.

7. Partizanų batalionų vadai nedelsiant turi pristatyti grupės štabui tinkamus kandidatus kuopų vadams skirti. Kandidatai parenkami tiek iš veikiančių žaliukų dalinių, tiek iš patikimų vietos gyventojų, kurie galėtų paminėtoms pareigoms tikti. [...]

9. Dabar veikiančieji žaliukų daliniai jokių operacijų nevykdo, išskyrus tik tas, kurias nurodys grupės štabas. Pagrindiniai šio laikotarpio žaliukų uždaviniai: kuo pilniau paruošti mobilizaciją, organizuoti ryšius, išdirbti operacinių planų detales, prieš tai atliekant reikiamas žvalgybas, pasipildyti ginklais ir šaudmenimis.

10. Be grupės štabo sutikimo atskiri žaliukų būriai pavieniai ir kaimyniniams būriams talkininkaujant gali veikti tik su tikslu išvaduoti vežamus suimtuosius ar sutrukdyti ūkių plėšima bei naikinima. [...]

11. Kuopų ir batalionų vadai veda operacijų ir veiksmų dienoraštį, kuriame kiek galima suglaustai, bet pakankamai pilnai ir teisingai aprašomi visi partizaniniai veiksmai. Dienoraščių tikslas: palikti teisingą kovų dėl laisvės vaizdą kaip medžiaga istorijai ir pagelbėti vėliau surasti tuos tyliusius, mažai kam žinomus didvyrius, kuriuos tauta turėtų pagerbti ar tai apdovanojant, ar tai aprūpinant nukentėjusių šeimais. Prie dienoraščių pridedami visi veiksmus liečiantieji dokumentai, įsakymai, schemos ir pan. [...]

Vykdyti:
20 egz.
Žinoti:

Žaliukų vadams

Vy. Part. štab.	2	-	-
Grupės štabai	2	-	-
Kaimyn. gr. št.	2	-	-

Viso: 26 egz.

Grupės vadas

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ISBN 978-609-412-153-1

